

Zenei szemle.

A Budapesti Ének- és Zenekar egyesület *Haendel «Saul»* c. oratóriumának bemutatásával kiváló érdemeket szerzett magának. Megismertette a budapesti közönséget a mester egyik legszebb, legértékesebb alkotásával olyan sikerült előadásban, amely igazi gyönyörűséget szerzett a hallgatóságnak.

Haendel oratóriumai igazi zenedrámák, a legmerészebb operareform termékei, mert nemcsak a korabeli operatechnikát, hanem magát a történeszínrehozatalát is elejtik. Népdrámák, amelyek a legmagasabb etikai eszményeket tárják szemünk elé. Egyesenes folytatásai Carissimi oratóriumainak, ahol a kórus a drámai eszme hordozója. A kifejezés változatos gazdagsága szinte kimeríthetetlen Haendel oratóriumaiában, de mindenütt látjuk hatalmas rendszerező elméjének munkáját, amivel művészetét legfőbb eszményének, az ideális népnevelésnek szolgálatába állítja. Csakis a korabeli angol nép — amelyben akkor kezdett ébredeni világtörténeti küldetésének tudata — tudta akkor felfogni az uralgó nagyságnak és erőnek ezt a páratlan zenei kifejezését. Bachon kívül senki nem rendelkezett a polifon stílusban nagyobb jártassággal mint ő, de emellett melodikájának közvetlensége, behizelgő lágysága és melegsége a déli szellem szerencsés egybeolvadását mutatja az északival.

«Saul»-ban az elmúlt nemzedék tragikus harcát szemlélteti az idő ellen, amelyet megállítani nem lehet s amely végzettszerűen söpri el az ellenállót. Saul, az öreg király, Dávid, az ifjú hős, a filiszteusok legyőzőjének élete ellen tör, mert koronáját félti tőle. De hiába, végzete beteljesedik. Ő elesik a harcmezőn, míg Dávidot királlyá választja Izrael népe.

Nehéz választani, hogy a legváltozatosabb zenei és drámai szépségekben bővelkedő hatalmas műnek me-

lyik részét emeljük ki jobban. A kórusok dallamos, szinte festői kontrapunktikája, ragyogó plasztikája mutatják, hogy az igazi nagyság mindig a legvilágosabb, legegyszerűbb formában jut kifejezésre. Az áriák nemes vonalú melódiáiban megkapó, szubjektív melegség jut szóhoz. Különösen szép Dávid és Michal első duettje, a boldog szerelem sugárzó kifejezése, amelynek a hozzácsatlakozó kar bájos, idillikus befejezést ad. Legmegrázóbb a harmadik rész, Saul végzetének beteljesedése. A gyászinduló a maga klasszikus egyszerűségében a zeneirodalom egyik legmegrázóbb gyászindulója. A sirató-kórus fájdalmas zokogásában valóban egy egész nép földresujtottsága keleti fel részvétünket. Külön ki kell emelnünk azt a nagyszerű jellemző képességet, amivel Haendel bevilágít az emberi lélek legrejtettebb zugaiba: mindig a benső motívumok határozzák meg a zenei formák sokszerűségét.

Az előadás részolgált minden dicséretre. Talán lehetnének aggályaink a mű megrövidítése és az itt-ott túlzottan lírizáló felfogás stílushűsége miatt, de egészben véve kitűnő képet nyertünk a mű lényegéről. Ádám Jenő, az egyesület lelkes karnagya Lichtenberg Emil szellemi hagyományainak méltó továbbvivője.

*

Külső fényben és belső tartalmában egyaránt rendkívülinek volt mondható a *Klebensberg* Kuno gróf védnöksége alatt rendezett *jótekonycélú hangverseny*. Műsorának minden egyes száma különös érdeklődésre tarthatott számot, nem is szólva arról, hogy a magyar előadóművészet nagy mesterei már eleve biztosították az est sikerét.

Bevezetésül Bach gyönyörű C-dúr orgona-toccatáját Weiner Leó nagy zenekari átíratában játszotta el a Zeneművészeti Főiskola kitűnő zenekara. Nem csodáljuk, hogy egy olyan

nagy tudású és kitűnő muzsikus előtt, mint amilyen Weiner, hálás és csábító feladatnak látszott a hatalmas mű zseniális polifoniáját, szélesen zengő súlyos akkordjait, csodálatos adagióját egy színgazdag, romantikus zenekarral megszólaltatni. Elismerjük, hogy a mű rendkívül hatásosan és jól hangzott, de a Bach-stílusnak ilyen fokú modernizálása ellen ösztönszerűen fellázad a történeti érzék. Olyanféle ez a művelet, mint mikor egy Rembrandt-képről modern festékkeveréssel készítenek kópiát. Hiába rakják arra a vászonra a legkülönfélébb színeket, csak nem tudják visszaadni azt az utólérhetetlen meleg, élő sárgás alaptónust, amely, mint az olvasztott arany, leheletszerű finomsággal ömlik el Rembrandt minden festményén. Ugyanez az eset a Bach—Weiner-féle kombinációban. A romantikus zenekar összes színei, harsogó kürtjei nem tudtak kárpótolni bennünket azért a mély, telített színű bachi alaptónus bensőségeért, amely itt sokszor riktó lármás színekbe fulladt. Hiába, a paletta összes színei nem melegítenek, nem ragyognak úgy, ha a keverésük módja más, mint az eredetié. Egyedül az «Adagio» gyönyörű, fájdalmas melódiájában — amelynél csodálatosabbat, mélyebbet aligha írtak a zeneirodalomban — csillant fel a mester bensőséges tónusa.

Az est fénypontja Beethoven harmas versenyművének (C-dur op 56) előadása volt. A ritkán hallható mű, amelynek legnagyobb szépsége a három hangszer: hegedű, gordonka és zongora között zseniálisan megoszló tematikus feldolgozásban rejlik, a legmagasabbrendű élvezetet nyújtotta Hubay Jenő, Dohnányi Ernő és Kerpely Jenő interpretálásában. Hubaynak, a magyar hegedűművészet nagymesterének nyilvános szereplése mindenkor klasszikus értéket jelent. Dohnányi, a másik nagy művészelegyéniség végletekig kifinomodott, előkelő

kultúráját, harmónikus vérbeli pianisztikus zsenijét, csalhatatlan formaérzékét újra megcsodálhattuk. Még ilyen esetben is, midőn az együttes szigorú és korlátolt határai szabják meg az egyéniség érvényesülését, magától értetődő páratlan közvetlensége, beszédes, csupa lélekkel telt előadásmodora egy pillanatra sem engedik elernyedni a ráirányuló figyelmet. Kerpely gordonkaművészetének leszűrt, klasszikus nemességével, plasztikus technikájával a két nagyszerű mester méltó partnerének bizonyult.

Végül *Dohnányi és Stefániai Imre* Liszt két zongorára írt művei közül előadták a «Concert pathétique»-t és a «Don Juan fantáziá»-t. Tökéletes interpretálásukban a maga teljességében állt előttünk a romantikus zongorastílus gazdag színskálája, patetikus deklamációja, tüze, lendülete, amely Lisztnél érte el kifejezésének tetőpontját. Liszt ezekben a műveiben is valóságos zenekarrá varázsolta a zongorát, romantikus értelemben teljesen kimerítette ezt a hangszert, úgyhogy ezekután még inkább érthetőnek látszik, ha a modern zenei törekvések más kifejező eszközökre tolják át a súlypontot. Ezt a stílust, Liszt zongorastílusát már lehetetlen volt túlszárnyalni.

*

A filharmóniai *Mozart-est* Bruno Walter vezényletével egyike volt az idén a legszebb hangversenyeknek. A műsoron csupán Mozart zenekari művei szerepeltek.

A B-dur Divertimento, a XVIII. században még nagy teret elfoglaló, úgynevezett: «Gesellschaftsmusik»-nak egyik legnemesebb, legszellemesebb példája. Formája lazább szerkezetű, a kidolgozás sok helyen csak a főgondolattal való szellemes játék színtere, a téma néha — mint pl. a Menuetto-ban — egészen szabadon, átformálva tér vissza, de mindez a szerenád könnyedebb jellegéből folyik. Az ifjú Mo-

zart rajongó kedvessége, finom szellemessége minden tételére rányomja bélyegét. Az A-dur zongoraverseny zongoraszólomát (Köchel-jegyzék 488. sz.) maga B. Walter játszotta. Mozart azon művei közé tartozik, ahol már éles átmenetet tapasztalhatunk az egyszerű gyönyörködtetésből a művész szubjektív élményeinek kifejezéséhez. Hol az egyik, hol a másik szempont jut érvényre, de érezzük, hogy a súlypont már a művész egyéni benső világára tolódik.

A G-moll szimfoniában a mozarti génusz egyik legmegragadóbb, legmélyebb megnyilvánulását találhatjuk. Itt azután csakugyan hiába keresnők a közfelfogás napsugaras, rokokó lovagját. Egyike a legerősebb megnyilvánulása a Mozart lelke mélyén rejlő fatalisztikus pesszimizmusnak, amely életének utolsó éveiben legerősebben törekedett művészi formát ölteni. Csak a zseni nagy lelki gazdagsága gátolta, hogy lelkének ez a sötét rétege soha ne jusson művészetében túlsúlyra. Itt valósággal megdöbentő, hogy milyen kérelhetetlen önkínzó következetességgel meríti ki ennek a sötét alaptónusnak minden árnyalatát. A lelki nyugtalanság és kétségbeesés a Varázsfuvalóban és a Requiemben csendes, de annál mélyebb bánattá szelidül — itt enyhülés nélkül, az utolsó cseppig kimerítve úzi, hajszojja tételtől-tételre. Az első tétel főtémájának nyugtalan kis motívumai a sóhajtásszerű kis szekundlépésekkel, mindjárt a kezdetén a feszültség és izgatottság légkörét teremtik meg, amely a G-moll komoly jellegében csak még nagyobb megerősítést nyer. Az «Andante» főgondolata is komoly. A mélyből felhangzó kromatikus kíséret árnyékolja vontatott, lassú menetét. Hiába csillannak fel itt-ott derültebb, mozgékonyabb motívumok, a sötét felhőkön nem tudnak áttörni. Még a «Menuetto» eleven mozgalmasságában is, a téma ritmikus

súlypontjának eltolódása az egész tételnek valami vad, elkeseredett, dacos jelleget ad. Egyedül a Trio melancholikus bája, a népies témával hoz egy kis ellentétet. Az utolsó tétel «Allegro»-jában újra felcsap az első tétel szenvedélye. Mintha a melléktéma kromatikus variációja is csak azt a célt szolgálná, hogy szerzője még csak a rezignációnak sem hagyva helyet, legvégső konzekvenciáiban végig gondoljon és végig szenvedjen egy keserű igazságot. Mozart is megtalálta a feloldódást, az enyhülést a kétségbeesés és szenvedés megpróbáltatásaiból, de ez nála itt nem a művében jutott kifejezésre, hanem művén kívül, vagyis azáltal, hogy ezeket a szenvedéseket művészi formába kivetíthette magából.

Bruno Walter, a vendégkarmester vezénylése teljes mértékben felszínre hozta a hallhatatlan mű tartalmi és formai szépségeit.

*

A katolikus egyházi énekkarkultúrában is feltűnnek már az új idők jelei. «Magyar népelemek vegyeskari feldolgozásban» címen nem rég hagyta el a sajtót ennek a gyűjteménynek II. füzeté, amely nagybőjtői, húsvéti és pünkösdi énekeket tartalmaz Bárδος Lajos, Demény Dezső, Harmat Artur és Kertész Gyula feldolgozásában. Örömmel üdvözölhetjük vállalkozásukat, mert ezzel a egyházi zenei praxisban is tért foglalnak a legértékesebb magyar népi dallamok, a XVII. és XVIII. századi magyar katolikus énekgyűjtemények legszebb dallamú és szövegű énekei. A most meginduló kevés gyakorlatú vidéki egyházi énekkaroktól épűgy, mint a régóta működő dalegyletektől, hivatásos városi kórusoktól évtizedek óta várt hézagpótló mű 3 soros szölamkiadásban, egyúttal mint partitúra, magyar szöveggel jelent meg. Legkiválóbb egyházi kar-nagyaink feldolgozásai nagy stílus-tudással és plasztikus elképzeléssel

hozták érvényre a régi magyar dallamoknak — némely énekben szinte egy egyházi drámatöredéknek ható — minden zenei értékét és szépségét.

*

Wagner Cosima, Liszt Ferenc leánya, a XIX. század egyik legnagyobb szellemű asszonya, 93 éves korában Bayreuthban meghalt. Hatalmas szellemi multjának, gyönyörű, értékes asszonyi életének jellemzését, történeti jelentőségét legközelebb részletesen fogjuk tárgyalni.

Prahács Margit.

A magyar népzene vitás kérdéseiről.

Úgy látszik, mintha ma a nemzeti zene ügye a magyar társadalom szélesebb rétegeiben keltene érdeklődést. Fontos és rendkívül örvendetes volna ez a tény, ha minden önérvényesítés, személyes érdekek, törekvések kizárásával a tiszta igazság, jelen esetben a magyar zene lényegének megismerése szolgálna indítékul. A tárgyilagos kutató előtt azonban feltűnik, hogy részint szubjektív szempontok zavarják a figyelmet a tárgyról a személyekre, részint megdöbbenő tájékozatlanság teszi lehetetlenné a termékeny vitakozást. Szilárd ponttal kell rendelkezünk a kimondottak bizonyítására, mert állítani és képzelné mindent lehet, de az igazságot csak a tudományos gondolkodás objektivitása adhatja kezünkbe. Az ilyenfajta gondolkodás elsődrendű feladata a konkrét tényeknek minden szubjektív vonatkozástól mentesített vizsgálata. Ebben az esetben az ellenvetések épen olyan szükségesek az igazság kibontására, mint a sötétség a nap sugarainak élesebbé tételére. Bármilyen népszerűtlennek tetszik egy igazság, ha egyszer felismertük, állást kell foglalni mellette — Széchenyi szavaival élve —, «meg kell támadni az előítéleteket, gyengíteni a balvélekedéseket, egyensúlyozni a tudatlanság sokszor gögös szavát, mert

előítélet, balvélekedés, tudatlanság nem lehet alapja egy nemzet előmenetelének és boldogságának».

Problémánk sarkalatos pontja konkrét tényekkel való bebizonyítása annak, hogy *a cigányzene nem egyedüli és nem igazi fenntartója és reprezentálója a magyar népi zenének*. Ebben a bizonyításban az első segítséget az újabb magyar folklóre-kutatások eredményei nyújtják.

Ezek szerint az ősi magyar zenének alapja az ötfokú (pentaton) skála. Ez olyan természetes moll-hangsor, melyből kimaradt a 2. és 6. fok. Tehát ha g'-t választjuk tonikának, akkor a sor g', b', c'', d'', f''. A legtöbb dallam ezenkívül érinti a tonika alatti f'-t és a tonika oktáváját, a g''-t. Minél régibb a dallam, annál szűkebb a terjedelme. A minimum g' b' c'', d''. Tempójuk rubato (kötetlen), ami azonban nem annyira a hirtelen tempóváltozást jelenti, mint inkább a fermáták, sorközi szünetek különféle hosszúságát. Alapmértékben túlnyomóan lassúak, szövegük mind komoly, sőt a legszomorúbb. A székelyek «keservesnek» nevezik ezt a fajtát s egy-egy dallamba belemelegedve ki nem fogynak a búsabbnál-búsabb versekből. A dallamok különös színezetét a pentaton rendszerből fakadó hangközkapcsolatok adják. Legsűrűbben a kis tercel és quarttal kapcsolódó nagy szekundot halljuk. Soraik egyforma terjedelműek; 6, 8, 11, 12 szótag egy-egy sor. A lassú «keserves» feltűnő sajátysága a gazdag ornamentika, amely csak a régi stílusban található. Ez a cigányornamentikától teljesen elütő ornamentika glissandoszerű portamentokból áll s teljes hűséggel csakis énekelve adható vissza. A diszítő hangok során átmenetben egy-egy pillanatra megszólal a pentaton skálából hiányzó 2-ik, ritkán a 6-ik fok is, anélkül, hogy az alapkaraktert érintené. Az ötfokú dallamtípus otthonos az egész székely terü-